

Anneli Anttonen

Vertailut ja sosiaalipolitiikan tutkimuksen uusi suunta¹

Aluksi

Maavertailut kuuluvat tänä päivänä jokaisen sanomalehden rutiiniuutisiin. Milloin verrataan ruokakorin hintaa eri maissa, milloin taas naisjohtajien määrää tai sosiaalimenoja. Valistunut lukija tietää, että maiden välillä on eroja ja että näitä eroja voidaan esittää euroina, prosentteina tai kokonaislukuina. Maavertailut auttavat meitä asettaman ruoan hinnan tai sukupuolten välisen tasa-arvon tilan omaa maata laajempaan yhteyteen. Toki kansakuntien välinen kilpailumentaliteettikin on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana. Maita laiteetaan järjestykseen milloin perusopetuksen tason, milloin yleisen kilpailukyvyn mukaan.

Vertailusta on tullut myös mitä tärkein sosiaalitutkimuksen menetelmä tai lähestymistapa. Tutkijat osallistuvatkin omalla tavallaan vertailevan maailman käsityksen tuottamiseen. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana vertailevassa sosiaalitutkimuksessa painopiste on siirtynyt maan sisäisistä, alueiden ja kuntien, vertailuista maiden välisiin vertailuihin. Vertailevan tutkimuksen käsite saatetaan jopa rinnastaa kansainvälisiin vertailuihin ja unohtaa, että muunkinlaiset vertailuasetelmat ovat mahdollisia. Vertailututkimus elää vahvaa nousukautta, silti vertailusta, sen metodologiasta ja vertailuun liittyvistä kysymyksistä ylipäätään keskustellaan yllättävän vähän, eikä vertailevan tutkimuksen oppikirjojakaan kirjoiteta samassa tahdissa kuin muita metodioppaita.

Tämän artikkelin tarkoitus on avata keskustelua vertailevan tutkimuksen paikasta sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion, tai laajemminkin sosiaalitie- teiden, tutkimuskentässä. Ensinnäkin yhdistän vertailututkimuksen suosion nousun kansainvälistymisen uuteen aaltoon. Globalisaatio ja etenkin eurooppalaistuminen näyttävät olevan vahvoja kasvualustoja vertailututkimukselle, ja siksi aloitan näistä tutuista teemoista. Toiseksi keskustelen lyhyesti vertailevan tutkimuksen ideasta ja suunnista. Jaan vertailut neljään ryhmään, jotka ni-

meän 1) tilastollisiksi makrovertailuiksi, 2) tapausuuntautuneiksi vertailuiksi, 3) regiimitutkimukseksi ja 4) poikkikulttuurisiksi vertailuiksi. Artikkelin lopussa nostan keskusteluun joitakin vertailuun liittyviä kysymyksiä, joihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. En kuitenkaan mene tässä kirjoituksessa syvälle metodisiin tai metodologisiin kysymyksiin. Mielestäni on tärkeää yrittää ymmärtää, mistä kaikesta vertailuissa on kysymys ja millä tavoin vertailuja voidaan tehdä. Ainakin opetustilanteissa törmää toistuvasti sellaiseen käsitykseen, että vertaileva tutkimus on aina tilastollista tai kvantitatiivista. Vertailun maailma on kuitenkin huomattavan moninainen ja muuttuva.

Artikkeli on ennemminkin pohdiskelleva ja kriittinen kuin tiukan analyttinen tai metodinen. Kaiken kaikkiaan kysyn enemmän kysymyksiä kuin annan vastauksia. Artikkelin onkin ennen muuta keskustelun avaus ja perustuu jossain määrin niihin kokemuksiin, joita itselleni on kertynyt kansainvälisistä vertailuista. Tampereen yliopistossa toimiva *Hoivan ja sosiaalipolitiikan* -tutkimusryhmä on yli kymmenen vuoden ajan kehittänyt ideoita ja lähestymistapoja tutkia hoivaa ja hoivapalveluja vertailevassa kansainvälisessä kehyksessä (ks. tarkemmin <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/tutkimus/caso/>).

1990-luvun alkupuolella kirjoitin yhdessä artikkelissa, että sosiaalipalvelujen kansainvälinen vertailututkimus on ”musta manner” tai ”valkea läiskä” hyvinvointivaltion vertailujen kentässä (Anttonen 1994). Sitä ei juuri tuolloin ollut olemassa. Vertailevassakin tutkimuksessa on omat valtavirtansa ja marginaalinsa. Hoiva ja sosiaalipalvelut ovat tänä päivänä paljon enemmän esillä vertailevassa tutkimuksessa kuin koskaan aikaisemmin, joten marginaalissa saattavat nyt olla tyystin toisenlaiset asiat. Koska oma tutkimusalueeni on juuri hoiva ja palvelut, näkökulmani vertailevaan tutkimukseen on pakostakin näiden teemojen sävyttämä.

Kansainvälistyminen ja vertailututkimuksen buumi

Jochen Clasen (1999) puhuu sosiaalipolitiikan vertailevasta tutkimuksesta uutena sosiaalipolitiikan lohkona tai alana (”sub-discipline”). Useissa ulkomaisissa yliopistoissa onkin vertailevan hyvinvointi(valtio)tutkimuksen maiseteriohjelmia tai opintokokonaisuuksia. Marja Keräsen (2001, 90) mukaan politiikan tutkimuksessa eletään varsinaista ”vertailevan tutkimuksen buumia”. Kansainväliset vertailut ovat yleistyneet ehkä kaikkein eniten politiikan, sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltiotutkimuksen alueilla. Vertailututkimuksen suuri buumi ajoittuu 1990-luvulle eikä loppua ole näkyvässä. Suosion kasvun taustalla on useita syitä. Keräsen tavoin liitän vertailututkimuksen nousun yleiseen kansainvälistymiseen tai globalisaatioon, Euroopan unionin laajenemiseen ja kansallisvaltioiden aseman muutokseen.

Kansainvälistyminen, globalisaatio ja eurooppalaistuminen ovat olleet suosittuja teemoja sosiaalipoliittisessa tutkimuskeskustelussa jo pidemmän aikaa. Pekka Kosonen ja Jussi Simpura (1999, 7) kirjoittavat teoksen *Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa* johdannossa: ”Maapalloistuminen, globalisaatio, ei jätä mitään elämänaluetta tai politiikan lohkoa koskemattomaksi”.

Sama huomio pätee tutkimukseen.

Globalisaatio on aikamme tärkein kansainvälistymisen diskurssi ja metateoria (Thörn 1999). Sosiologinen globalisaatiokirjallisuus tutkii ja valottaa yhteiskunnallista muutosta, se asettaa tutkimukselle uusia kysymyksiä ja kyseenalaistaa tai ainakin problematisoi jo vakiintuneita sosiologisia ajatuskulkuja. Globalisaatiotutkijoiden (esim. Beck 1997; ks. myös Kosonen 1999) mukaan kansainvälistyminen sinänsä ei ole uutta, mutta sen tahti on kiihtynyt ja globalisaatio vaikuttaa aikaisempaa voimakkaammin kansallisvaltioiden talouksiin, etenkin julkistalouden harjoittamisen tapaan ja sitä kautta sosiaalipolitiikkaan.

Kaikkein useimmin puhe globalisaatiosta yhdistetäänkin uuteen kansainväliseen talousjärjestykseen ja valtioiden liittoutumiseen kansallisvaltioita laajemmiksi yhteisöiksi. Globalisaatio viittaa kuitenkin myös sellaisiin asioihin kuin maailmanlaajuisiin ympäristömuutoksiin, kansainvälisesti toimivaan ja verkottuvaan ihmiskauppaan ja rikollisuuteen sekä kulttuurin ja kansalaisaktiivisuuden globalistumiseen. Kaikkia näitä asioita on alettu tutkia globalisaation kehityksessä. Kansainvälistymiseen voidaan liittää myös sellaiset teemat kuin diaspora, monikulttuurisuus, maahanmuuttajuus ja transnationaalisuus.

Kansainvälistymisen uudessa aallossa myös tutkimus kansainvälistyy ja sitä kansainvälistetään tietoisesti esimerkiksi tutkimusohjelmien ja -rahoituksen suuntaamisen sekä tutkijoiden liikkuvuuden lisäämisen kautta. Kansainvälistymisestä on tullut tieteessä mantra, jonka nimiin vannotaan myös suomalaisessa tiedepolitiikassa. Vertailututkimus näyttäisi olevan yksi tapa vastata kansainvälistymisen moniin haasteisiin. Tosin Suomessa vertailututkimus ei ole toistaiseksi ottanut kovin näkyvää paikkaa sen enempää yliopistoissa kuin Suomen Akatemian tutkimusohjelmissa.

Kansainvälistymisen aallossa Euroopan integraatio on meille läheisin ja poliittisesti tärkein globalisaation kehys. Keränen (2001) asettaa vertailututkimuksen suosion kasvun nimenomaan osaksi Euroopan yhdentymisen laajentumista. Euroopan unionin tutkimuspolitiikka itsessään vahvistaa vertailevan tutkimuksen asemaa, sillä komissio rahoittaa enimmäkseen maavertailuja. Vertailevat hankkeet taasen tiivistävät tutkijoiden yhteistyötä ja verkottumista. Vertailevan tutkimuksen buumia on tuettu myös kansallisilla tutkimuspolitiikoilla. Niin hallinto kuin akateeminenkin maailma eri maissa tuottavat maavertailuja enemmän kuin koskaan ennen.

Euroopan integraatio ja tällä hetkellä itälaajentuminen ovat mitä tärkeimpiä selityksiä vertailututkimuksen aseman vahvistumiselle. Laajentuvan Euroopan päätöksenteon pohjaksi tarvitaan valtava määrä tietoa niin uusista kuin vanhoista jäsenmaista. Merja Kinnusen (2004) mukaan EU on myös vahva toimija tilastollisen vertailevan tiedon tuottamisessa, ja siksi jäsenmaat joutuvat yhtenäistämään tilastointikäytäntöjään. Euroopan unioni toimii uutena tilastojen tutkimusorganisaationa ja samalla suuntaa vahvasti vertailun kenttää, sillä unionin tutkimuspolitiikassa etusijalla on jäsenmaiden ja mahdollisten uusien jäsenmaiden tutkiminen vertailevassa kehityksessä. Nähtäväksi jää, missä mää-

rin tämä käytäntö tulee vaikuttamaan vertailututkimuksen suuntauksiin ja metodologiaan. On myös syytä kysyä, onko vertailujen rajaaminen jäsenmaihin tieteellisesti perusteltua, vaikka se palveleekin Euroopan unionin etuja.

Globalisaatio ja eurooppalaistuminen muuttavat kansallisvaltioiden asemaa ja kansallista sosiaalipolitiikkaa. Kansallisessa talous- ja sosiaalipolitiikassa on otettava huomioon pääoman, tavaroiden ja työvoiman vapaa liikkuvuus – ja muidenkin henkilöiden kuin työntekijöiden liikkuvuus. Euroopan unionin kaltaisilla toimijoilla on vahva pyrkimys kansallisvaltion rajat ylittävän taloudellisen, poliittisen ja sosiaalisen tilan luomiseen. Vaikka eurooppalaisen sosiaalipolitiikan synnyttäminen on ollut tuskallisen hidasta, niin voimme silti kuvitella tilanteen, jossa kansallisvaltiollista sosiaalipolitiikkaa ei enää ehkä olisikaan olemassa laajan kansallisen lainsäädännön tasolla. On hyvin todennäköistä, että kansallisen ohjauksen piiri ainakin supistuu, sillä esimerkiksi sosiaalivakuutuksen kansainvälistäminen on teknisesti mahdollista. Myös erilaisten palvelujen alueella kansainväliset ketjut ovat saamassa vahvemman jalansijan palvelujen tuottajina, vaikka tilaajina ja maksajina useissa maissa ovat edelleen valtio ja kunnat. Kansainvälistymisen tahti voi kiihtyä lähitulevaisuudessa.

Sosiaalipoliittisten toimintojen liukuminen kansallisvaltioiden piiristä kansainvälisille valtioliitoille voi onnistua teknisesti mutta poliittisesti tällainen prosessi on vaativa. Kenellä tulee olemaan sosiaalipoliittinen määrittelyvalta tulevaisuudessa? Millaista eurooppalaista lastenhoito- tai eläkepolitiikkaa tullaan harjoittamaan? Miten sovittaa yhteen hyvin erilaisten kulttuurien käsitykset hyvästä sosiaalipolitiikasta, kun yhdenkin maan sisällä on kovin erilaisia näkemyksiä?

Vertaileva tutkimus näyttää elävän hyvin tällaisessa siirtymävaiheessa, sillä yhteisen politiikan luominen tuskin onnistuu ilman tutkimuksen auttavaa kättä. Sosiaalisen Euroopan luomisessa vertailututkimuksen tarve on lähes rajaton. Kansallisvaltiollisen sosiaalipolitiikankaan aika ei ole ohitse, mutta siinäkin joudutaan ottamaan huomioon kansainvälinen ympäristö ja kansainväliset toimijat aivan eri tavoin kuin aikaisemmin (Kleinman 2002; Kennett 2001).

Vertailututkimuksen suosion kasvu ei kuitenkaan ole pelkästään eurooppalainen ilmiö. Trendi on yleismaailmallinen, esimerkiksi Aasiassa on alettu tehdä vertailuja, joissa on mukana vain Aasian maita. Niin tutkijat, kansalaiset kuin politiikan tekijät haluavat lähes kaikkialla ajatella entistä globaalimmin tai kansainvälisemmin. Vertailututkimus on yksi tapa osallistua kansainvälistymisen aaltoon, eikä ole mitään syytä ajatella, että vertailututkimuksen vahva nousu taittuisi lähiaikoina. Enemminkin arvaisin, että vertailututkimus tulee laajenemaan nopeasti tulevina vuosikymmeninä.

Kansallinen ja kansainvälinen: ennen ja nyt

Kansainvälistyminen ei ole ainoa vertailututkimuksen suosion syy. Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion synnyn ja kehityksen ehtoja on aikaisemminkin haluttu tutkia kansallista laajemmassa kontekstissa, sillä itse asiassa emme voi

ymmärtää kansallista asettamatta sitä kansainväliseen yhteyteen. Seppo Pöntinen (2004, 44) pitää vertailun perspektiiviä välttämättömänä, jotta nähtäisiin, mikä on useammalle yhteiskunnalle yhteistä ja mikä taas tietylle yhteiskunnalle erityistä. Tällaisen ajattelun mukaan ilman vertailevaa tutkimusta emme voi tietää esimerkiksi sitä, missä määrin sosiaalipolitiikan kehityksen tietyt piirteet ovat yleisiä ja missä määrin ne ovat erityisiä, siis kansallisia. Vertaileva tutkimus lisää ymmärrystämme paitsi maiden välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä myös kansallisesta eri merkityksissään.

Vertailevan tutkimuksen oppikirjoissa esitetään, että vertailujen avulla halutaan välttää etno- ja eurosentrismin karikoita (esim. Øyen 1990; Ragin 1987). Tieteessä vertailu on oivallinen tapa irtautua provinsiaalisuudesta ja kulttuurisista itsestäänselvyyksistä. Jotta voisimme ymmärtää itseämme ja omaa kansakuntaisuuttamme ja jotta voisimme asettaa itsemme tietyn yhteisön tai tiettyjen yhteisöjen jäsenyyteen, meidän on suhteutettava itsemme ja itselle tutut asiantilat vieraisiin ja toisiin, usein erilaisiin asiantiloihin (Keränen 1998). Näin ymmärrettynä vertailu on kriittisen ajattelun tärkeä elementti. Siksi ei ehkä ole yllättävää, että kansainvälistymisen aallossa pohditaan hyvin tiiviisti myös sitä, mitä kansallinen on, mitä Suomi on, mitä suomalaisuus on.

Maavertailuja tekevä tutkija astuu samanlaiseen mentaaliseen tilaan kuin turisti liikkuaan eri paikoissa ja maissa. Vertailujen jälkeen oma maa näyttää erilaista valossa kuin aiemmin. On kysyttävä uudenlaisia kysymyksiä ja hylättävä ainakin tietyt jo vakiintuneet ajatusmuodot ja tutkimuksen teon tavat. Vertailu pakostakin laajentaa ymmärrystämme niin kansainvälisessä kuin kansallisessa mielessä.

Vertailututkimuksen taustalla on myös joukko varsin käytännönläheisiä motiiveja. Oman maan kontrastoiminen toisiin maihin on tärkeä tapa arvioida sosiaalipoliittisten järjestelmien toimivuutta ja muutostarvetta (Pöntinen 2004). Vertailu on yhä useammin metodi, jota käytetään kun etsitään vaihtoehtoja sosiaalipolitiikan harjoittamiselle – hyvässä tai pahassa mielessä. Joissakin yhteyksissä ja joinakin aikoina etsitään keinoja harjoittaa taloudellisesti kestävä ja poliittisesti legitimiä sosiaalipolitiikkaa. Hyvien käytäntöjen kehittäminen perustuu usein juuri maavertailuille. Vertailu voi toimia uudenlaisen järjestelmän oikeuttajana. Vertailujen avulla haetaan ratkaisuja yhä useammin myös sosiaalipolitiikan taloudellisiin ja moraalisiin ongelmiin (Anttonen & Sipilä 2000, 237-267). Siksi jokaisessa tutkimuksessa olisi syytä tarkasti pohtia, millaisia motiiveja vertailu palvelee. Mikä on vertailun mieli? Onko kyse tieteellisestä uteliaisuudesta ja oman provinsiaalisuuden voittamisesta vai jostakin muusta, esimerkiksi hyvinvointivaltion heikentämisestä ja uusliberalismin periaatteiden istuttamisesta sosiaalipolitiikkaan?

Sosiaalipolitiikka on edelleen hyvin kansallista mutta kansainvälistyminen haastaa sen keskeiset toimintaperiaatteet, mikäli ne poikkeavat suuresti ympäröivän maailman tavasta harjoittaa sosiaalipolitiikkaa. Sosiaalipolitiikan tutkimuskirjallisuudessa törmää argumentteihin, joiden mukaan juuri talouden globalisaatio pakottaa kansalliset sosiaalipoliittiset mallit muuttumaan. Esi-

merkiksi Pohjoismaiden sosiaalipoliittisia järjestelmiä pidetään tosinaan aivan liian poikkeavina globaalista toimintaympäristöstä, ja siksi juuri niiden uskotaan tulevaisuudessa muuttuvan muita malleja enemmän. Talouden globalisaation uskotaan johtavan mallien yhdenmukaistumiseen.

Toisenlaisiakin argumentteja esitetään. Uusinstitutionalistit esimerkiksi korostavat muutoksen sijasta ennemminkin jatkuvuutta ja polkuriippuvuutta (ks. tarkemmin Julkunen 2001). Tässä kehyksessä jo mainittua pohjoismaista talous- ja sosiaalipoliittista mallia on helpompi pitää kestäväenä. Hyvinvointivaltiomalleja, päivähoitomalleja tai työllistämismalleja koskeva keskustelu on tärkeää niin tutkimuksen, yhteiskunnan kuin politiikan teonkin näkökulmista. Etenkin poliittisten päätösten pohjaksi tarvitaan tietoa erilaisten mallien hyvistä ja huonoista puolista.

Vaikka kansainvälisten vertailuiden tuottama tieto on tärkeää, kansallista ja kansainvälistä tutkimusotetta ei pidä asettaa toistensa vastakohtiksi. Ne ovat kaksi erilaista tapaa ajatella ja tutkia sosiaalipoliittikkaa. Vertailututkimus ei tee tarpeettomaksi kansallisesti suuntautunutta tutkimusta, mutta vertailujen suosiminen voi kyllä heikentää kansallisesti suuntautuneen tutkimuksen asemaa ja rahoittamista. Toki on niinkin, että myös kansallinen tutkimus muuttuu kansainvälistymisen aallossa. Esimerkiksi mainitsemani monikulttuurisuuden ja transnationaalisuuden kysymykset sävyttävät kansallisesti suuntautuneen tutkimuksen kysymyksenasetteluja ja tulkintakehyksiä siinä missä kansainvälisiä vertailujakin.

Saatan myös liioitella viimeaikaisen kansainvälistymisen merkitystä, sillä erilaiset sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat syntyneet ja kehittyneet yllättävänkin kansainvälisessä ilmapiirissä. Modernisaation historia on monella tavoin kansainvälistymisen historiaa. Tiede itsessään on hyvin kansainvälinen tiedon tuottamisen käytäntö, ja yhteiskuntien uudenaikaistumisessa taas on kyse tieteen usein universaaleiksi määriteltyjen periaatteiden, normien ja ajatusmuotojen istuttamisesta yhtä lailla kansalaisten mieliin kuin byrokraattisiin käytäntöihin esimerkiksi tietynlaisen ammatillisen tietämisen muodossa. Sama pätee poliittisiin periaatteisiin ja ihanteisiin: useimmissa läntisissä maissa sosiaalipoliittikkaan sisältyy sellaisia tavoitteita kuin yhtäläisten mahdollisuuksien luominen kansalaisille ja riskien tasaus yhteisvastuullisesti.

Kansainvälistymisen uudessa aallossa on syytä muistaa, että sosiaalipoliittikkaa on aina harjoitettu kansainvälisessä ympäristössä. Jo 1700- ja 1800-luvuilla köyhäinhuitomallit matkustivat maasta toiseen. 1900-luvun alkupuolella bismarckilainen sosiaalivakuutus otettiin monen maan eläkevakuutuksen kehittämisen lähtökohdaksi. 1940- ja 1950-luvuilla lapsilisäjärjestelmä sai lain voiman useissa Euroopan maissa samanaikaisesti ja samantyyllisenä etuutena. 1970-luku toi moneen maahan kansallisen päivähoitolainsäädännön. 1980-luvulla alettiin maksaa omaishoidon tuen kaltaisia rahallisia etuuksia joko hoitoa tarvitseville tai hoitajille. 1990-luku on tuonut eri maiden sosiaalipoliittikkaan piirteitä ”new public management” -ohjaus- ja johtamisopeista. Vain harvoin sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat täydellisen omintakeisia ja puhtaasti kansal-

lisiä. Ideoita ja käytäntöjä lainataan ja sovelletaan. Vertaileva tutkimus auttaa suhteuttamaan kansallisen kansainväliseen ja päinvastoin.

Aikaisemmin sosiaalipolitiikan kansainvälistymisen moottoreita olivat erilaiset järjestöt ja aatteelliset yhdistykset, myös kansainväliset yhteenliittymät kuten esimerkiksi YK ja ILO (Kennett 2001, 17-20). Niiden konferenssit ja julkaisut toimivat kanavina levittää tietoa eri maiden käytännöistä. Ne myös laativat suosituksia sosiaalipolitiikan harjoittamiseksi. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana EU ja OECD ovat ottaneet keskeisen paikan sosiaalipolitiikan suunnan näyttäjinä. Näistä Euroopan unioni myös aktiivisesti luo uutta vertailevaa tutkimusympäristöä. Kansainväliset organisaatiot tuottavat yhtenäistettyä tilastotietoa, mikä puolestaan luo edellytyksiä kansainvälisten vertailujen tekemiselle. Ilman OECD:n, ILO:n ja EU:n keräämiä tilastoja vertailevia tutkimuksia olisi paljon vähemmän.

Kansainvälistymisen pitkässä aallossa tutkimus on tullut aikaisempaa tärkeämmäksi tiedon tuottajaksi ja levittäjäksi. Vaikka valtion ja kuntien sosiaalipolitiikkaa koskevat päätökset tehdään viime kädessä eduskunnassa, korporatiivisissa neuvotteluelimissä ja kunnissa – nyt myös ylikansallisissa elimissä kuten Euroopan unionissa –, muutkin yhteiskunnalliset intressitahot vaikuttavat näihin päätöksiin ja etenkin niiden valmisteluun. Tieteen merkitys on yksinkertaisesti kasvanut, ja sitä myöten myös vertaileva tutkimus on ottanut aikaisempaa näkyvämmän paikan sosiaalipolitiikan kansainvälistäjänä.

Vertailevan tutkimuksen ideasta

Jäljittäessään vertailevan tutkimuksen ideaa Patricia Kennett ja Nicola Yeates (2001, 41) lähtevät liikkeelle siitä, että vertailu on hyvin arkinen tapa ajatella asioita. Vanhemmat vertaavat lastensa kehitystä tuttavien ja naapurien lasten kehitykseen. Turistit vertaavat keskenään kokemuksiaan rannoista, ruoasta ja paikallisen väestön kohtaamisesta. Tutkijat vertaavat käsitteitä ja analyysimenetelmiä toisiinsa tutkimusta suunnitellessaan ja sitä toteuttaessaan. Aina kun joudumme tekemään valintoja, teemme vertailuja (ks. myös Higgins 1981, 7; Øyen 1990, 4). Näin laajasti ymmärrettynä vertailu on ajattelun ja myös tieteellisen ajattelun perusominaisuus. Siksi oikeastaan kaikki tutkimus on vertailevaa.

Vaikka kaikkeen ajatteluun ja tutkimukseen sisältyy vertailun ulottuvuus, läheskään kaikki tutkimus ei ole vertailevaa siinä merkityksessä kuin vertailevasta tutkimuksesta on totuttu puhumaan sosiaali- tai yhteiskuntatieteissä. Vertaileva tutkimus ja metodi tarkoittavat systemaattista ajan ja/tai paikan vertaamista. Tässä artikkelissa näkökulma vertailevaan tutkimukseen on vielä kapeampi, sillä puhun vertailevasta tutkimuksesta maiden välisenä tai poikkikulttuurisena vertailuna. Myös maavertailun käsite on mielestäni käyttökelpoinen käsite, joten käytän sitä rinnan kansainvälisen, maiden välisen ja poikkikulttuurisen vertailun kanssa.

Maiden ja kulttuurien välisellä vertailulla on pitkät perinteet takanaan. Etenkin vieraiden kulttuurien tutkimus on kiehtonut tutkijoita. Antropologit mat-

kustivat jo 1800-luvulla joukolla kaukaisiin maihin ja kulttuureihin. Usein ”vieraissa” yhteisöissä vietettiin kokonainen vuodenvieraus, opiskeltiin kieli ja vieraan kulttuurin elämäntapa. Antropologinen vieraiden kulttuurien tutkimisen metodi ei kuitenkaan toiminut esikuvana vertailevassa sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion tutkimuksessa sen muodostuessa omaksi tutkimuskentäkseen 1950- ja 1960-luvuilla.

Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltioiden vertaileva tutkimus vakiintui hyvin erityyppisessä metodisuhteiden vaiheessa kuin antropologinen vieraiden kulttuurien tutkimus – lainatakseni Marja Alastalon (2005) väitöskirjan kielikuva. Sosiaalipolitiikan merkityksen kasvaessa tutkijoiden mielenkiinto alkoi kohdistua maiden välisiin kehityseroihin. Samaan tapaan kuin vanhemmat ihmettelevät lasten kehityseroja, tutkijat alkoivat kysellä: mikä selittää sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion kehittyneisyyttä (Wilensky & Lebeaux 1958). Selityksiä alettiin hakea taloudesta, politiikasta ja instituutioiden erilaisuudesta mutta ensi vaiheessa tilastollisen tutkimuksen keinoin. Vuodenvieraus tapaisten laadullisten ilmiöiden sijasta vastauksia eroihin haettiin bruttokansantuoteosuuksista ja vastaavista numeerisista tekijöistä. 1960-luvun sosiaalitutkimuksen valtavirta kaiken kaikkiaan uskoi mittaamiseen ja sosiaalisten ilmiöiden kvantifioinnin voimaan.

1960-luvulla paikkansa vakiinnuttanut tilastollinen monimuuttuja-analyysi suosi aineistoja, jotka olivat kvantifioitavissa. Tämä puolestaan ohjasi aika vahvasti vertailun maailmaa, ja etenkin maiden ja tutkimuskohteiden valintaa. Tutkittiin niitä maita ja sitä sosiaalipolitiikkaa, joista oli saatavilla tilastolliseen analyysiin käypää aineistoa. Tällaisen lähestymistavan rinnalla on kuitenkin kaiken aikaa elänyt tapaustutkimuksiin perustuva vertailu, jossa on aina tehty myös historiallista ja/tai laadullista vertailua. Viimeisen kymmenen vuoden aikana etnografinen ote, biografiset haastattelut ja vastaavat laadulliset vertailevat epistemologiat ovat alkaneet yleistyä vertailuissa.

Varhaisemmissa vertailevan tutkimuksen määritelmässä korostettiin sitä, että vertailun kohteena on maa, yhteiskunta, valtio tai kansa(kunta) ja toiseksi sitä, että vertailun on oltava systemaattista. Maita vertaileva metodologia (comparative cross-national methodology) määriteltiin lähestymistavaksi, jossa sosiaalista todellisuutta tutkitaan erojen ja yhtäläisyyksien kautta keräämällä systemaattisesti tietoa useammasta kuin yhdestä kansakunnasta tai maasta (esim. Elder 1976, 210).

Linda Hantrais ja Steen Mangen (1996, 1-2) ovat sittemmin tehneet synteesin vertailevan tutkimuksen määritelmistä ja esittävät, että ”tutkimuksen voidaan sanoa olevan poikkikansallista ja vertailevaa, jos kahdessa tai useammassa yhteiskunnassa, kulttuurissa tai maassa verrataan yhtä tai useampaa yksikköä (unit) siten, että käytetyt käsitteet ovat samoja ja analyysi systemaattista”. Heidän mukaansa tutkijat pyrkivät vertailun avulla ymmärtämään yhtäläisyyksiä ja eroja. Yhtäältä pyritään yleistyksiin ja universaaleihin selityksiin ja toisaalta erilaisuuden konstruointiin ja erojen selittämiseen (vrt. Alestalo 1994).

Hantraisin ja Mangenin määrittelyssä kiinnostavaa on kulttuurin lisäämi-

nen siihen joukkoon, jossa ennestään on ollut maita, yhteiskuntia, kansoja ja kansakuntia. Viime aikoina kansainvälinen vertaileva tutkimus on entistä enemmän alkanut kiinnostua sellaisista asioista kuin kulttuurit, ryhmät ja identiteetit. Hantrais (1999) tähdentääkin poikkikansallisen (cross-national) ja poikkikulttuurisen (cross-cultural) vertailevan tutkimusotteen eroa (ks. myös Keränen 2001). Poikkikansallinen vertailu kohdistuu maihin tai maatasoiisiin järjestelmiin, instituutioihin ja ilmiöihin ja nojaa maatasoiseen aineistoon, kun taas poikkikulttuurisessa tutkimuksessa vertailun kohde voi olla esimerkiksi sosiaalitoimiston asiakkuus tai vanhusten hoivakulttuuri eri maissa. Tällaisia asioita ei useinkaan voi tutkia muutoin kuin paikallisesti valitsemalla tutkimukseen tietynlaisia paikkakuntia tai paikkoja eri maista.

Kulttuurinen käänne on tuonut mukanaan poikkikulttuurisen tutkimusotteen vahvistumisen ja samalla vaatimuksen kontekstualisoinnista. Hantraisin (1999) mukaan suuri osa vertailuista tehdään unohtaen kulttuuriset ja muut kontekstuaaliset tekijät. Kulttuurin korostaminen on eräänlaista vertailututkimuksen antropologisointia, paluuta siihen suuntaan mistä vieraiden kulttuurien tutkimus sai aikanaan alkunsa. Poikkikulttuurinen tutkimusote vertailevassa tutkimuksessa on hyvin erilainen kuin poikkikansallinen tutkimusote. Se tarkoittaa, että vertailevan tutkimuksen ei tarvitse kohdistua maatasoiisiin ilmiöihin.

Maiden välistä ja poikkikulttuurista vertailevaa tutkimusta voidaan tehdä hyvin eri tavoin, erilaisin metodein ja erilaisista tieteellisistä intresseistä lähtien. Silti vertailevaa tutkimusta käsittelevän kirjallisuuden yhteydessä kysytään usein, missä määrin vertailevan tutkimuksen metodologia on erityistä ja muusta tutkimuksesta poikkeavaa (Øyen 1990, 4). Onko siis vertailututkimus synnyttänyt omanlaisensa epistemologisen ja metodologisen perinteen, josta käsin tutkija voi helposti ammentaa vertailua koskevan tietämyksen?

Näihin kysymyksiin ei ole helppoja vastauksia. Vertailevan tutkimuksen idea on eri aikoina ja eri tieteenaloilla ymmärretty hyvinkin eri tavoin (ks. Alapuro & Arminen 2004). Olen jo moneen kertaan alleviivannut sitä seikkaa, että vertailututkimuksen kenttä on metodisesti laaja. Sama moninaisuus säilyy, vaikka puhuisimme pelkästään sosiaalipolitiikan vertailuista.

Kennett ja Yeats (2001, 43) esittävät, että vertaileva tutkimus noudattaa samoja periaatteita kuin mikä tahansa sosiaalitutkimus. Myös Deborah Mabbett ja Helen Bolderson (1999, 34) lähtevät siitä, että mitään erityistä sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertailevan tutkimuksen metodia (”cross-national method”) ei ole olemassa. Tutkimuksen kohde, tutkimuskysymykset ja tutkimusasetelma ratkaisevat sen, millaista aineistoa tarvitaan, miten se analysoidaan ja raportoidaan. Maavertailut voivat perustua yhtä lailla etnografiseen kuin tilastolliseen tutkimusotteeseen. Vertailu itsessään ei pakota tekemään metodisia valintoja suuntaan eikä toiseen. Silti vertailututkimukseen sisältyy joitakin kysymyksiä, joita ei tarvitse juurikaan pohtia muun tutkimuksen yhteydessä. Näitä ovat esimerkiksi maiden valinta ja tutkittavien asioiden vastaavuuden ongelma: missä määrin on mahdollista tutkita täsmälleen samaa asiaa eri maissa. Palaan näihin kysymyksiin vertailevaa tutkimusta jäsentävän luokituksen jälkeen.

Vertailevan tutkimuksen suunnista

Matti Alestalon (1994, 13) mukaan vertailevan tutkimuksen kenttä on hyvin rikas mitä tulee tutkimussuuntiin ja analyysitekniikoihin. Koska lähestymistapoja on paljon, erilaiset vertailevan tutkimuksen typologiat ovat suosittuja. Yksinkertaisin jako on kaksiluokkainen. Ensimmäisen ryhmän muodostavat tilastolliseen tutkimustapaan pohjaavat tutkimukset ja toisen ryhmän (usein laadulliset) tapaustutkimukset (Ragin 1987, 14). Yhtä hyvin voisimme puhua kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta vertailusta. Yksinkertaiset jaot eivät kuitenkaan tee oikeutta vertailututkimuksen perinteen moninaisuudelle. Alestalon (1994) mukaan hyvinvointivaltioiden vertailututkimus sisältää kontrastoivia, yleistäviä, tilastollisia ja historiallisiin aikasarjoihin sekä laaja-alaisiin tapaustutkimuksiin perustuvia vertailuja.

Mabbett ja Bolderson (1999, 34) päätyvät siihen, että sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltioiden vertailevassa tutkimuksessa lähes kaikki tutkimustraditiot ovat edustettuina. Ulkopuolelle jäävät lähinnä vain kontrolloidut kokeet, joissa maiden väliset vertailuasetelmat eivät oikein tahdo toimia. He jakavat vertailut kolmeen ryhmään, joista ensimmäisen ryhmän muodostavat tilastolliset makrovertailut. Toiseen ryhmään, joka jää ikään kuin ensimmäisen ja kolmannen väliin – jos ajattelemme näitä kategorioita janana –, Mabbett ja Bolderson sijoittavat vertailut, joissa tavoitteena on mallien ja regiimien rakentaminen. Kolmanteen ryhmään kuuluvat tapaustutkimukset ja kvalitatiiviset vertailut.

Mabbettin ja Boldersonin jaottelua hieman muuttaen teen eron seuraavien suuntausten välille: 1) tilastolliset makrovertailut, 2) tapaustutkimukset, 3) regiimitutkimukset ja 4) poikkikultuuriset vertailut. Seuraavaksi luonnehdin hyvin lyhyesti kutakin suuntausta.

(1) Tilastolliset makrovertailut

Ensimmäinen ryhmä, kansainväliset tilastolliset vertailut (cross-sectional statistical comparisons), on selkeästi omansa, ja siihen kuuluu enemmistö sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertailuista. Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertaileva tutkimus sai paljolti alkunsa juuri tästä suunnasta. Sosiaalipolitiikan merkityksen kasvaessa tutkijoiden mielenkiinto alkoi kohdistua maiden välisiin kehityseroihin. Selityksiä eroihin on etsitty industrialismin ja kapitalismin logiikasta, modernisaatiosta sekä talouden, politiikan ja instituutioiden erilaisuudesta.

1960- ja 1970-luvuilla tilastollisten analyysimenetelmien kehitys vauhditti makrovertailujen tekemistä varsinkin kun samaan aikaan myös kansainvälinen tilastointi kehittyi nopeasti. Tätä tutkimussuuntaa edustaa hyvin Walter Korven johtaman tutkijaryhmän työ, joka perustuu laajaan 18 OECD-maasta kerättyyn sosiaalisia oikeuksia koskevaan aikasarja-aineistoon. Ryhmässä on kehitetty ja testattu eniten ns. sosiaalidemokratiaselitystä, jonka mukaan poliittiset tekijät – etenkin työväenluokan ja ammattiyhdistysten poliittisen voiman ja valtaresurssien kasvu – selittävät hyvinvointivaltioiden välisiä kehityseroja

(Korpi 1989; Kangas 1991; Palme 1990; ks. myös Kangas 2004).

Makrovertailut perustuvat tilastollisten aineistojen ja aikasarjojen analyysiin ja huolella valittujen muuttujien testaamiseen useimmiten suuressa mutta mielellään homogeenissa maajoukossa. Nämä tutkimukset perustuvat usein vahvoille teoreettisille oletuksille, joita arvioidaan sosio-ekonomisten muuttujien avulla. Tavoitteena on yleisen teorian kehittäminen. Makrovertailujen teorialähtöisyys on etu ja haitta. Se vie usein teoriaa eteenpäin mutta vahvat teoreettiset oletukset myös estävät etsimästä radikaalisti uudenlaisia selityksiä. Esimerkiksi feministiselle tutkimukselle tärkeitä kysymykset eivät ole saaneet juuri mitään sijaa makrovertailuissa. Näissä vertailuissa muuttujien valintaan tulisikin kiinnittää erityisen paljon huomiota, samoin valitun maaryhmän vaikutukseen.

Tilastovertailut kohdistuvat usein tiettyyn rajattuun sosiaalipolitiikan alueeseen, esimerkiksi eläkejärjestelmään tai lapsilisiin suurehkoissa maajoukossa. Silti niiden pohjalta tehdään usein varsin reippaita yleistyksiä hyvinvointivaltion kehityksestä tai tilasta. Tausta-ajatus on, että valitut muuttujat selittävät nimenomaan hyvinvointivaltion eivätkä pelkästään esimerkiksi sosiaalivakuutusjärjestelmän eroja ja yhtäläisyyksiä eri maissa. Maiden valintaa puolestaan ohjaa tilastollisen aineiston saatavuus siinä missä teoreettiset motiivitkin. Tutkimukseen valikoidut maat ovat usein juuri OECD-maita, joista on parhaiten saatavilla tilastolliseen analyysiin soveltuvaa aineistoa. Jatkossa EU-maiden vertailu yleistyy.

Makrovertailujen etu on, että niiden avulla voidaan tutkia suurta joukkoa maita ja käyttää maatasoista aineistoa. Mikäli aineisto mahdollistaa aikasarjojen käytön, makrovertailuiden avulla on mahdollista myös osoittaa muutoksen suunta ja tietyn järjestelmän kehityksen aikaulottuvuus.

(2) Tapaustutkimukset

Varsinkin ensimmäisen polven makrovertailuja arvosteltiin functionalismista ja determinismistä. Niissähän esitettiin, että sosiaalipolitiikan kehitys noudattaa varsin vahvoja lainalaisuuksia, jotka johtavat hyvinvointivaltioiden samanlaistumiseen. Tiedämme, että näin ei käynyt. Esimerkiksi Yhdysvaltojen, Ruotsin ja Saksan hyvinvointivaltiot ovat kehittyneet hyvin erilaisiksi, vaikka joissakin käytännöissä olisi samankaltaisuutta. Makrovertailuja on arvosteltu myös historiallisen, sosiologisen ja kulttuurisen herkkyyden puutteesta. Tilastollinen aineisto ei juurikaan mahdollista niiden historiallisten prosessien ja poliittisten mekanismien tutkimista, jotka tekevät sosiaalipoliittiset järjestelmät ensinnäkin mahdollisiksi ja toiseksi tietynlaisiksi tietyssä ympäristössä.

Kritiikki synnytti toisenlaisen tavan vertailla maita ja kansakuntia. Tapaustutkimussuuntautunut vertailu pyrkii ymmärtämään millä tavoin institutionaaliset, historialliset ja poliittiset tekijät ovat muovanneet hyvinvointivaltioiden ja sosiaalipolitiikan kehitystä. Tapaustutkimus jo sanana kertoo, että vertailuun valitaan tavallisesti hyvin pieni määrä maita, tapauksia. Jos makrovertailujen idean voi kiteyttää ilmaisuun ”paljosta vähän”, niin tapaustutkimussuuntautu-

nessa vertailussa halutaan tietää ”vähästä paljon”.

Tapaustutkimussuuntautuneessa lähestymistavassa valitaan huolella muutama maa vertailuun. Maista kerätään hyvin yksityiskohtaista tietoa, usein mielenkiinto on sellaisissa asioissa, joiden kvantifiointi ei ole mahdollista. Lopulta yhteiskuntatutkimuksessa vain pieni osa tiedosta on sellaista, joka voidaan esittää numeerisessa muodossa. Tapaustutkimukset edustavat ennemminkin aineisto- kuin teorialähtöisyyttä. Ne pyrkivät ymmärtämään laajasti erilaisia konteksteja, ja siksi niitä voidaan nimittää myös kontekstuaalisiksi vertailuiksi. Tapaustutkimuksille ovat tyypillisiä tiheät kuvaukset ja holistinen tutkimustapa sekä erilaisten aineistojen ja usein myös analyysiteknikoiden yhdistäminen.

Hugh Heclon (1974) tutkimus *Modern Social Politics in Britain and Sweden* edustaa ehkä parhaiten ensimmäisen polven tapaustutkimuksia. Siinä verrataan kahden maan toimeentuloturvajärjestelmiä hyvin laajaan aineistoon nojaten. Aineisto on teoreettista, kvalitatiivista ja kvantitatiivista. Heclon kiinnitti huomiota myös hallinnollisiin rakenteisiin, mikä tuohon aikaan oli hyvin epätavallista.

Tapaustutkimusten ryhmä sisältää kuitenkin keskenään hyvin erilaisia vertailuja. Ensimmäisen polven tapaustutkimukset olivat usein laaja-alaisia, historiallisia ja niissä yhdistettiin teoreettisia ja empiirisiä selityksiä toisiinsa tavalla, joka ei ollut tyypillistä tilastollisille makrovertailuille. Usein näissä tutkimuksissa pyritään ymmärtämään tietyn sosiaalipoliittisen etuuden voimaantumisen johtaneet tekijät. Standardoitujen muuttujien sijasta tutkijat operoivat laajoilla dokumenttiaineistoilla ja vastaavilla usein laadullisilla aineistoilla.

Toisen polven tapaustutkimukset ovat rajatumpia kysymyksenasetteluiltaan ja metodiselta otteeltaan. Toisen polven tapaustutkimuksia edustavat esimerkiksi ryhmämme tutkimukset, joissa on verrattu toisiinsa Suomea, Saksaa ja Yhdysvaltoja (Anttonen & Sipilä 2000) sekä Suomea, Saksaa, Yhdysvaltoja, Japania ja Englantia (Anttonen, Baldock & Sipilä 2003). Kyseiset maat valittiin vertailuun, koska ne edustavat erityyppisiä hyvinvointivaltiomalleja etenkin hoivan ja sosiaalipalvelujen tuottamisessa. Ensin mainitussa tutkimuksessa pyrittiin mahdollisimman laaja-alaiseen kolmen mallin kuvaukseen, ja siksi käsitelimme mallien yhteydessä useita erilaisia teemoja koulutuksesta talouteen. Jälkimmäinen vertailu keskittyi tiukasti hoivapalvelujen historiaan ja nykytilaan viidessä hoivapalvelujen tuottamisen suhteen erilaisessa maassa.

Clasen (1999, 3) on käyttänyt toisen polven tapaustutkimuksista käsitettä ”kontekstuaalisesti rikkaat tapaustutkimukset” (contextually rich case studies). Itse sijoitan nämä tutkimukset neljänteen, poikkikulttuurisen vertailun, ryhmään. Niissä ei useinkaan tutkita ensi sijassa maita tai kansakuntia vaan erilaisia kulttuurisia tiloja ja paikkoja.

Tapaustutkimussuuntautunut vertailu poikkeaa hyvin paljon makrovertailujen perinteestä. Kritiikki kohdistuu yleensä tapaustutkimuksen heikkoon yleis-tettävyyteen. Lisäksi ne ovat työläisiä tutkijoille. Niiden avulla on kuitenkin mahdollista tuottaa syvällistä tietoa muutaman maan sosiaalipoliitikasta. Ta-

paustutkimuksissa on myös mahdollista tutkia maan sisäisiä eroja, esimerkiksi kuntaeroja tai alueiden välisiä eroja. Näitä eroja on hyvin vaikea tavoittaa makrovertailujen avulla.

(3) Regiimitutkimukset

Mabbett ja Bolderson sijoittavat regiimivertailut tilastovertailujen ja tapaustutkimusten välimaastoon. Ratkaisu on hyvin perusteltu, sillä hyvinvointivaltioiden mallintamiseen tähtäävä regiimitutkimus monella tapaa yhdistää näiden kahden suuntauksen vahvat puolet. Regiimitutkimus olisi mahdollista jopa sijoittaa (tilastollisen) makrovertailujen alle, sillä regiimien rakentaminen ei ole mielekästä mikäli maita ei ole paljon. Regiimien konstruointi ei kuitenkaan olisi helppoa pelkän tilastollisen aineiston varassa, toki näinkin voidaan menetellä. Regiimien muodostamisessa tarvitaan paljon kontekstuaalista tietoa, mielellään laaja-alaista teoreettista ymmärrystä näiden maiden taloudellisista, poliittisista ja sosiaalisista rakenteista.

Regiimitutkimus on tilastollisia makrovertailuja ja tapaustutkimuksia myöhempi suuntaus, ja siksi se omassa typologiassani sijoittuu kategorian tapaustutkimukset jälkeen. Regiimitutkimus yleistyi nopeasti 1990-luvun alussa, heti sen jälkeen, kun Gøsta Esping-Andersenin *The Three Worlds of Welfare Capitalism* ilmestyi vuonna 1990. Vertailevan tutkimuksen kentällä mikään muu yksittäinen tutkimus ei ole saanut aikaan samanlaista liikehdintää. Rikkaan maailman hyvinvointivaltioiden ryhmittäminen kolmeksi regiimiksi oli jostain syystä vertailun maailmaa mullistava teko.

Sosiaalidemokraattisen, liberaalin ja konservatiivisen regiimin erottelu perustuu yhtäältä sosiaalipolitiikan dekommodifioivaan tehoon, siihen missä määrin sosiaalipolitiikka kykenee vähentämään työvoiman tavaraluonnetta, ja toisaalta sen stratifikaatio-vaikutuksiin. Esping-Andersenin regiimiteorian juuret ovat ainakin jossain määrin Richard Titmussin (1974) tekemässä erottelussa institutionaaliseen, residuaaliseen ja suoritusperustaiseen malliin. Esping-Andersen pitää sosiaalidemokraattisen mallin tärkeimpänä ominaisuutena juuri institutionalismia tai universalismia: kaikki hyötyvät, kaikki ovat riippuvaisia ja kaikki tuntevat velvollisuudekseen maksaa” (Esping-Andersen 1990, 28). Universalismi määrittää etuuskien laatua ja sosiaalidemokraattisen hyvinvointimallin eetosta: tavoitteena ei ole köyhyyden poistaminen vaan mahdollisimman hyvän elintason takaaminen kaikille.

Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertailututkimuksessa regiimiteoreettinen suuntaus on ollut hallitsevassa asemassa 1990-luvun alusta näihin päiviin. Vaikka Esping-Andersenin tutkimus on saanut valtavasti kritiikkiä osakseen, regiimeistä ei ole luovuttu. Lähestymistapaa on sovellettu hyvin erilaisiin yhteyksiin. Jane Lewis (1992) jäseni Euroopan maat kolmeksi erilaiseksi mieselättäjyysregiimiksi, Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä (1996) testasivat lähestymistavan käyttökelpoisuutta hoivapalveluihin ja päätyivät neljään eurooppalaiseen sosiaalipalvelumalliin ja Rianne Mahon (2002) puolestaan on ryhmittänyt Euroopan maat kolmeksi lastenhoitoregiimiksi. Regiimiteorian

laajennuslistasta voisi tehdä hyvinkin pitkän.

Regiimitutkimuksen etu on sen laaja-alaisuudessa. Sosiaalipolitiikan vertailevassa tutkimuksessa tarvitaan mallintamista, sillä on mahdotonta puhua kaikista maista erikseen silloin kun halutaan tehdä yleistyksiä. Regiimi on parhaimmillaan paljon enemmän kuin mallin empiirinen kuvaus, sillä regiimitutkimus ankkuroituu tiukasti teoreettisiin lähtökohtiinsa, oli niissä sitten kyse dekommodifikaatiosta tai patriarkaatista ja sukupuolijärjestelmän modernisoitumisesta. Regiimitutkimuksen saama valta-asema on kuitenkin myös ongelma, sillä aika lailla paljon aikaa ja resursseja on käytetty tämän yhden lähestymistavan kehittämiseen ja hienosäätöön. Varmasti jotakin tärkeää on pakostakin jäänyt regiimien katseen ulottumattomiin.

(4) Poikkikulttuuriset laadulliset vertailut

Neljäs suuntaus olisi mahdollista nimetä myös kontekstuaalisiksi vertailuiksi. Poikkikulttuurinen vertailu on nimittäin hieman kömpelö suomennos sanasta ”cross-cultural comparison”, mutta parempaakaan ei ole tarjolla. Tuula Gordon ja Elina Lahelma (2004) puhuvat samasta syystä poikkikulttuurisesta tutkimuksesta, jossa usein käytetään etnografista tai biografista aineistoa. Poikkikulttuurinen tutkimus kohdistuu erilaisiin kulttuureihin, ei niinkään maihin tai valtioihin. Aineiston keruu voi tapahtua useassa maassa tai useassa paikassa, mutta aineiston analyysia ei välttämättä tehdä maakohtaisesti tai maittaisten kategorisointien avulla. Usein poikkikulttuurinen tutkimus on aineistolähtöistä eikä perustu vahvoihin teoreettisiin oletuksiin. Poikkikulttuurisen tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää ja selittää kulttuurisia jäsennyksiä, järjestyksiä ja merkityksiä erilaisissa paikoissa ja miksei erilaisissa ajoissakin.

Poikkikulttuurinen tutkimusote on vahvistunut kulttuurisen ja kielellisen käänteiden mukana, joskin melko hitaasti. Tapaustutkimuksissa on jo vanhastaan ollut paljon poikkikulttuurisen tutkimuksen piirteitä: laadullisten aineistojen käyttö, ymmärtäminen ennemminkin kuin selittäminen, tiukasta kausaalijatettelusta irtautuminen. Mutta erojakin on. Poikkikulttuurinen vertailu ei tutki ensi sijassa maita tai kansakuntia, sosiaalivakuutusta tai palveluja tai vastaavia sosiaalipoliittisia järjestelmiä eri maissa, vaan ihmisiä. Jotkut yhdistävät poikkikulttuurisen vertailun etnografiseen otteeseen, itse varaisin tämän käsitteen hieman laajempaan käyttöön.

Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion tutkimuksessa laadullisia ja poikkikulttuurisia tutkimuksia on tehty hyvin vähän. Marjo Kurosen (1999) suomalaista ja skotlantilaista äitiyshuoltoa verrannut väitöskirjatutkimus oli ensimmäisiä kvalitatiivisia kahden maan vertailuja. Prue Chamberlayne ja muutamat muut tukijat ovat käyttäneet biografista aineistoa vertailevassa kehyksessä marginalisaation tutkimiseen (Chamberlayne, Rustin & Wengraf 2002). Pohjoismainen tutkijaryhmä sovelsi etnografista otetta vertailevassa kotipalvelututkimuksessa (ks. Szebehely 2004).

Kirjoittaessaan SOCCARE-porjektin *State of Art* -raporttia Teppo Kröger (2001) kävi läpi erittäin suuren määrän vertailevia tutkimuksia ja tuli siihen

johtopäätökseen, että laadullista vertailevaa tutkimusta on tehty hyvin vähän. Tutkimukset, jotka pohjaavat kvalitatiivisen aineiston käyttöön, ovat kuitenkin nyt lisääntymässä. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta tutkimuksesta on juuri SOCCARE-projekti, jossa kerättiin viidestä EU-maasta lähes 400 haastattelua käsittänyt kvalitatiivinen aineisto. SOCCARE-projektissa tutkittiin erityyppisten perheiden hoivajärjestelyjä (ks. tarkemmin Kröger 2003; Sipilä & Kröger 2004).

Poikkikulttuurinen vertailu tähtää tiheisiin kuvauksiin. Kvalitatiivisella aineistolla on mahdollista tutkia asioita, jotka väkisinikin jäävät tilastoissa piiloon. Useimmiten näissä vertailuissa sosiaalipolitiikkaa tutkitaan sellaisena kuin se ilmenee ihmisten arjessa ja kokemusmaailmassa. Esimerkiksi hoivakulttuurien vertailu on tuottanut arvokasta tietoa siitä, millä tavoin erilaiset toimijat ottavat vastuuta vaikkapa vanhusten hoivasta. Jos tilastollinen makrovertailu päättyy vahvoihin oletuksiin universalismista ja kansalaisten oikeuksista tiettyihin etuuksiin ja palveluihin, niin kvalitatiiviset vertailut pystyvät osoittamaan millaisia aukkoja universalismi sisältää. Kontekstuaaliset vertailut ovat ennemminkin teoriaa luovia kuin teoriaa testaavia.

Vertailevan tutkimuksen tekemisestä

Aikaisemmin totesin, että vertailevalla tutkimuksella ei ole omaa erityistä metodologiaa. Siinä tulisi kuitenkin noudattaa tiettyjä periaatteita, joita ei välttämättä tarvitse ottaa huomioon muussa tutkimuksessa. Maavertailuissa maiden valinta on yksi tärkeimmistä päätöksistä, ja siksi maita koskevat valinnat tulisi huolellisesti perustella lukijoille. Useissa maavertailuissa ei sanota sanakaan maiden valinnasta, jolloin lukijan on otettava maavalinta annettuna faktana.

Usein vertailuun valitaan taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen osalta jossain määrin toisiaan muistuttavia maita, jotta tietyn sosiaalipoliittisen järjestelmän tai kokonaisen hyvinvointivaltiomallin erojen ja yhtäläisyyksien tutkiminen mahdollistuisi. Käytännössä vertailussa käytettävän aineiston saatavuus vaikuttaa valintoihin. Joissakin tapauksissa on tarkoituksenmukaista verrata keskenään erilaisia maita, etenkin jos maiden määrä on pieni. Maiden määrä vaihtelee hyvin paljon tutkimuskysymyksen, tutkimuskohteen ja valitun lähestymistavan vuoksi.

Maiden valinta ei kuitenkaan ole läheskään aina tutkijan päätettävissä, sillä jo rahoitusta haettaessa joudutaan tekemään rajoituksia. Esimerkiksi EU rahoittaa ensi sijassa EU-maihin kohdistuvaa tutkimusta. Kansalliset tutkimusohjelmat ohjaavat nekin tosinaan maiden valintaa. Vertailuja tehdään usein kansainvälisissä tutkijaryhmissä, jolloin henkilökohtaiset kontaktit saattavat vaikuttaa siihen, mitkä maat tulevat vertailuun mukaan. Maiden valinnassa onkin usein paljon sattumanvaraisuutta.

Tähänastinen sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertaileva tutkimus on ollut lähes poikkeuksetta rikkaan ”lännen”, etenkin OECD-maiden ja nyt enenevästi EU-maiden tutkimusta. Vauras pohjoinen Eurooppa on sekin ollut poikkeuksellisen aktiivinen kansainvälisten vertailujen ja erilaisten parem-

muuslistojen tuottamisessa. Niin kauan kuin vertailut kohdistuvat rikkaisiin maihin, emme voi puhua kovinkaan globaaleista vertailuasetelmista. Aidosti globaali vertailu tarkoittaisi mielestäni, että kaikki maailman maat olisivat samalla viivalla vertailujen suhteen. Tähän on pitkä matka.

Makrovertailut eivät välttämättä suosi maavalikoiman laajentamista, koska erilaisuus tuo mukanaan monia ongelmia. Sen sijaan muut lähestymistavat soveltuvat hyvin keskenään erilaisten maiden vertailuun. Ehkä poikkikulttuurisen vertailun aseman vahvistuminen tuo kaivattua erilaisuutta maavalintoihin. Toinen maita koskeva ongelma on vertailututkimukseen usein sisältyvä pyrkimys luokitella tutkittavia maita hyviin ja huonoihin, kehittyneisiin ja vähemmän kehittyneisiin hyvinvointivaltioihin: ikään kuin tutkimuksen tehtävä olisi saada kansakunnat kilpailemaan keskenään parhaan hyvinvointivaltion tittelistä. Jos vertailevan tutkimuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on provinsiaalisuuden ja nurkkakuntaisuuden voittaminen, niin kovin hyvin tässä tehtävässä ei ole onnistuttu. Vertailevan tutkimuksen helmasynti on juuri provinsiaalisuus, joka ilmenee milloin Eurooppa- milloin taas Pohjoismaa-keskeisyytenä.

Sen jälkeen kun maiden valinta on ratkaistu enemmän tai vähemmän rationaalisin perustein, edessä on joukko muita ongelmia. Aineistoon liittyvät ongelmat tulevat usein yllätyksenä: tutkijat eivät onnistu saamaan vertailukelpoista aineistoa, oli sitten kyse tilastoista, rekisteriaineistoista tai kyselyistä ja haastatteluista. Tilastoinnin periaatteet vaihtelevat maittain, rekisteriaineistojakaan ei ole aina edes käytössä ja huolella suunnitellut kansainväliset kyselytkin voivat tuottaa tietoa, jossa vertailtavuus on heikkoa. Esimerkiksi lomaketutkimuksen kysymykset voidaan ymmärtää hyvin eri tavoin eri maissa. Usein joudutaan tyytymään huomattavan paljon niukempaan aineistoon kuin oli alun perin tarkoitus. Aineiston saatavuus ei kuitenkaan saisi ohjata liiaksi maiden ja tutkimusasetelmien valintaa, sillä silloin monet tärkeät asiat jäisivät tutkimatta. Jos esimerkiksi luotettavaa tilastoaineistoa ei ole käytettävissä, voidaan tutkia lakeja, asetuksia ja muita virallisia dokumentteja. Sosiaalipoliittisia instituutioita voidaan tutkia monella tavalla ja monenlaisin aineistoin.

Jossain määrin pitäisi luopua siitä vertailevaan tutkimukseen kuuluvasta ajatuksesta, että eri maissa tutkitaan täsmälleen samaa asiaa. Esimerkiksi Øyen (1990) on kiinnittänyt huomiota käsitteiden ja funktioiden vastaavuuteen tai itse asiassa vastaamattomuuteen. Itse olin aikanaan mukana perheitä ja perhevelvollisuuksia tutkivassa kansainvälisessä tutkijaryhmässä, joka heti alkuun tuntui juuttuvan sen kysymyksen ympärille, mitä perhe tarkoittaa. Lopputulos oli kuitenkin kiinnostava, sillä ryhmä onnistui kehittämään sellaisen lähestymistavan, jossa perheinstituutiota koskevat kulttuuriset ja juridiset erot käsiteltiin paitsi teoreettisesti myös havainnollisina nelikenttinä ja taulukkoina. Jane Millarin ja Andrea Warmanin (1996) loppuraportti *Family Obligations in Europe: The Family, the State and Social Policy* on edelleen hieno pala vertailevaa sosiaalipolitiikan tutkimusta. Tutkimusta varten kansainvälinen tutkijaryhmä keräsi hyvin laajan ja yksityiskohtaisen aineiston, joka perustui lainsäädäntöön, dokumentteihin ja tilastoihin.

Sosiaalipalveluita vertailevassa tutkimuksessa olemme kohdanneet loputtoman määrän käsitteellisiä ja järjestelmien eroihin liittyviä ongelmia (ks. tarkemmin Anttonen & Sipilä 1996; Anttonen, Baldock & Sipilä 2003). Yhdessä maassa kotipalvelu on sosiaalipalvelua, toisessa se on terveystaloutta. Yhdessä maassa vanhainkoti on sairaalan kaltainen laitos, toisessa lähinnä suomalainen palvelutalo ja kolmannessa maassa vanhainkoti on nimetty uudelleen useita kertoja ilman että itse palvelu olisi siitä olennaisesti muuttunut.

Myös lastenhoidossa sama funktio nimetään eri tavoin eri maissa: yhdessä maassa on päiväkotia ja toisessa esikoulu tai lastentarha. Kun perehtyy tarkemmin kieleen ja nimeämiseen, huomaa että erilaisten sanojen takaa löytyy hyvin erilaisia tapoja ymmärtää se asia, jonka me suomalaiset tunnistamme sanasta päiväkotia. Kyseessä ei ole useinkaan vain kielellinen ero, sillä nimeämisen tavassa on mukana kokonainen historia ja kulttuuri. Tällaiset ongelmat ovat toki läsnä kaikessa tutkimuksessa, mutta ne korostuvat tilanteissa, jossa tutkijan tai kansainvälisen tutkijaryhmän on ymmärrettävä sosiaalipoliittisen nimeämisen tapoja ja nimeämistä vastaavia funktioita eri kielissä ja kulttuureissa.

Palvelujen tutkiminen vertailevassa kehyksessä ei olisi ensinkään mahdollista, jos noudattaisimme tiukasti käsitteellisen ja funktionaalisen vastaavuuden normia. Itse asiassa vertailun yksi mieli ja kiehtovuus on nimeämisen taustalla olevien kielellisten ja kulttuuristen erojen analyysissä. Pelkästään näiden erojen ymmärtäminen voi olla arvokas osa vertailua. Vertaileva lasten päivähoitotutkimus on hienosti osoittanut, miten erilaisiin käsityksiin lapsuudesta ja hoidosta päivähoito nojaa eri maissa. Joissakin maissa korostuu hoivan, joissakin toisissa maissa taas kasvatuksen ja virikkeellisen ympäristön ensisijaisuus (Moss & Brannen 2003).

Vertailevassa tutkimuksessa tutkijoiden tulisi tehdä näkyväksi vertailun tekemisen tapa ja metodologia. On ehkä turha korostaa sitä, että erilaisilla lähestymistavoilla saadaan erilaista tietoa. Voimme kerätä kansallisia tilastoja esimerkiksi vanhusten kotiapupalveluista ja vanhainkodeista. Tällä tavoin on mahdollista verrata tietyn palvelun kattavuutta eri maissa ja kattavuudessa tapahtuneita muutoksia eri aikoina. Tilastollisten aikasarjojen avulla voimme myös ymmärtää ja selittää esimerkiksi sitä, missä määrin Suomi on kotipalvelujen osalta pohjoismaiden sosiaalipalveluvaltio.

Tilastolukujen ulottumattomiin jäävät kuitenkin useasti sellaiset asiat kuin palvelujen laatu ja käytön tai käyttämättömyyden syyt (Anttonen, Sipilä & Baldock 2003). Joissakin maissa vanhainkoteihin jonotetaan ja sinne pääseminen on hyvä asia, kun taas joissakin toisissa maissa laitostenmuotoiseen hoitoon joutuminen on häpeällistä niin vanhalle kuin hänen lähiyhteisölleen. Siksi tarvitsemme sellaista vertailevaa otetta, joka ymmärtää ja selittää tilastoluvuilta piiloon jäävien kulttuuristen järjestysten ja jäsennysten merkitystä sosiaalipoliitikassa ja ihmisten arjessa.

Tärkeää on myös ymmärtää tilastoinnin politiikkaa (Kinnunen 2004). Marta Szebehely (2003; 2004) on tehnyt kiinnostavan havainnon verratessaan vanhusten kotipalvelujen käytön ja kattavuuden eroja Pohjoismaissa. Tanskassa

palveluja on eniten tarjolla ja niitä myös käytetään eniten. Osin kyse on tilastoharhasta, sillä Tanskassa päätettiin lopettaa vanhojen ihmisten laitoshoido. Aikaisemmasta laitospalvelusta hoidosta tehtiin palveluasumista ja samalla näiden uudelleenorganisoidujen ”laitosten” henkilökunnasta osa tuli kotipalvelun piiriin. Määrällisiä eroja selittävät näin erot käytännössä. Tanskan johdettava asema vanhusten kotipalveluja tuottavana maana kuitenkin säilyy senkin jälkeen kun tilastoja koskeva ”harha” korjataan. Tilastollisen aineiston kontekstualisointi ja kulttuurinen ymmärtäminen ovat näin hyvin tärkeitä asioita vertailevassa tutkimuksessa yhtä lailla silloin, kun standardoituja aineistoja ja aikasarjoja ei ole saatavilla tai kun niitä on saatavilla.

Lopuksi

Vertailut ovat alkaneet normittaa tutkimuksen tekoa, rahoitusta ja jopa sosiaalipolitiikan harjoittamista eri maissa. Siksi vertailututkimuksesta tulisi käydä paljon enemmän keskustelua. Vertailuja ei tehdä irrallaan muusta yhteiskuntatutkimuksesta, metodisuhdanteet näkyvät myös vertailuissa. Vaikka tilastolliset makrovertailut ja regiimitutkimus hallitsevat sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertailututkimusta, niin uusia avauksiakin on viime vuosina tehty. Sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion vertaileva tutkimus kasvaa määrällisesti ja muuttuu laadullisesti.

Jokaisella lähestymistavalla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Makrovertailut tuottavat yleistettävää tietoa maantasoisista ilmiöistä, etenkin valtiollisen sosiaalipolitiikan osalta. Tapaustutkimusten ja poikkikulttuuristen vertailujen yleistettävyyttä taas on vähäistä ja toisinaan tämä on ongelma. Ne auttavat ymmärtämään niitä konteksteja, joissa makrovertailu tapahtuu, joten erilaiset suunnat voisivat hyötyä paljonkin tiiviistä vuorovaikutuksesta. Tapaustutkimukset ovat usein historiallisia ja niissä pureudutaan sosiaalipoliittisten instituutioiden synnyn ja kehityksen ehtoihin. Myös regiimitutkimuksen vahvuus on sen laaja-alaisuudessa, heikkous nyanssien puutteessa.

Kvalitatiivisten ja poikkikulttuuristen vertailujen avulla on mahdollista tutkia asioita, jotka eivät yksinkertaisesti taivu numeroiksi tai maantasoisiksi kategorioiksi. Vaikka kvalitatiiviseen aineistoon pohjaavan analyysin yleistettävyyttä on heikko, teorian kehittämisen kannalta nämä tutkimukset ovat usein avainasemassa. Vertailevassa tutkimuksessa olisin järkevää yhdistää erilaisia lähestymistapoja ja muodostaa sellaisia tutkijaryhmiä, joissa erilainen vertailuasiantuntemus kohtaisi.

Lopuksi on vielä syytä huomauttaa, että kaikki maiden välinen tai poikkikulttuurinen tutkimus ei ole vertailevaa (Hantrais & Mangen 1996). Etenkin EU:n aikakaudella esimerkiksi hallinto suoltaa suuren määrän erilaisia raportteja, joissa esiteltyä maa-aineistoa ei systemaattisesti verrata. Pelkkä kuvaus, vaikka sen informaatioarvo olisi miten suuri, ei tee tutkimuksesta vertailevaa. Vertaileva metodi edellyttää aina systemaattista aineiston keruuta, analyysia ja raportointia. Vertailevan tutkimuksen buumi on valitettavasti tuottanut myös paljon huonoja vertailuja, jonka seurauksena vertailevan tutkimuksen idea ja

käsite alkaa hämärtyä.

Artikkelin alussa liitin vertailevan tutkimuksen buumin kansainvälistymiseen ja globalisaatioon. Vertaileva metodi ja vertaileva tutkimus sopivat hyvin yhteen kansainvälistymisen kanssa. Hyvinvointivaltiota ja sosiaalipolitiikkaa koskevaa tutkimusta on tehty pitkälti modernisaatioteoreettisessa kehyksessä. Kiinnostuksen kohteena on ollut kansallinen sosiaalipolitiikka ja sen merkitys yhteiskunnan uudenaikaistumiselle. Toki vertailutkin ovat kuuluneet tähän vaiheeseen, mutta silti pääasiallinen kiinnostus on ollut kansallisissa sosiaalipolitiikan malleissa, niiden erojen ja yhtäläisyyksien tutkimisessa sekä siinä, miten kansalliset mallit muodostavat ryppäitä, perheitä ja regiimejä.

Globalisaatiodiskurssin voimistuessa tutkimuksellinen mielenkiinto on siirtymässä kansallisesta kansainväliseen ja transnationaaliseen tapaan tutkia sosiaalipolitiikkaa ja vertailevalla tutkimuksella näyttäisi olevan eräänlainen tienraivaajan paikka tässä siirtymässä. Vertailututkimus ei kuitenkaan vielä edusta radikaalisti uudenlaista tapaa tutkia sosiaalipolitiikkaa ja hyvinvointivaltiota, vaikka siihen sisältyykin aineksia, jotka saattavat vähentää sosiaalipolitiikan ja hyvinvointivaltion modernisaatioteoreettista viritystä. Kansakuntaisuudesta irtautuminen on suuri haaste, ja tässä asiassa poikkikulttuurinen tutkimus rikkoo rohkeasti rajoja. Esimerkiksi yksinhuoltajien elämäntilanteet eri maissa voivat olla lähempänä toisiaan kuin yksinhuoltajien ja kaksinhuoltajien elämäntilanteet samassa maassa. Tällaisilla asioilla on merkitystä etenkin laajentuvassa Euroopassa. Kun kansalaisyhteiskunta globaalistuu, kansalaisuus saa uusia merkityksiä. Tulevaisuudessa sosiaalipoliittiset kamppailut ehkä käydään kansallisvaltion rajojen ulkopuolella. Vertailututkimus voisi omalta osaltaan olla luomassa sellaista globaalia tilaa, ymmärrystä ja kritiikkiä, missä kansallisvaltion rajoja oikeasti ylitettäisiin luomalla uutta tilaa globaalille kansalaisuudelle ja kansalaisaktiivisuudelle.

Viite

¹ Kiitän kommentteista etenkin Jorma Sipilää ja lehden toimittajia. Artikkelini on tehty SA-projektissa 1111719.

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto & Arminen, Ilkka (toim.) (2004) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Alatalo, Marja (2005) Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947-2000. Tampere: Vastapaino.
- Alesto, Matti (1994) Variations and trends in comparative welfare state research. Teoksessa Pekka Kosonen & Per Kongshoj Madsen (toim.) Convergence or divergence? Welfare states facing the European integration. COST A7 Publications. Luxembourg: European Commission, 13-32.
- Anttonen, Anneli (1994) Welfare Pluralism or Woman-Friendly Welfare Politics. Teoksessa Anneli Anttonen (toim.) Women and the Welfare State: Politics, Professions and Practices. Jyväskylä yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos, Työpapereita No. 87, 9-35.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (1996) European Social Care Services: Is It Possible to Identify Models? *Journal of European Social Policy* 6 (2), 87-100.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli, John Baldock & Jorma Sipilä (toim.) (2003) The Young, the Old and the State: Social Care Systems in Five Industrial Nations. Cheltenham: Edward Elgar.
- Anttonen, Anneli, Sipilä, Jorma & Baldock, John (2003) Patterns of Social Care in Five Industrial Societies:

- Explaining Diversity. Teoksessa Anneli Anttonen, John Baldock & Jorma Sipilä (toim.) *The Young, the Old and the State. Social Care Systems in Five Industrial Nations*. Cheltenham: Edward Elgar, 167-197.
- Beck, Ulrich (1997) *Mitä globalisaatio on?* Tampere: Vastapaino.
- Chamberlayne, Prue, Rustin, Michael & Wengraf, Tom (toim.) (2002) *Biography and social exclusion. Experiences and life journeys*. Bristol: The Policy Press.
- Clasen, Jochen (1999) Introduction. Teoksessa Jochen Clasen (toim.) *Comparative social policy: concepts, theories and methods*. Oxford: Blackwell, 1-12.
- Elder, J.W. (1976) Comparative cross-national methodology. *Annual Review of Sociology* 2, 209-30.
- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2004) Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Teoksessa Risto Alapuro & Ilkka Arminen (toim.) *Vertailevan tutkimuksen olottuvuuksia*. Helsinki: WSOY, 97-110.
- Hantrais, Linda & Mangen, Steen (1996) *Method and Management of Cross-National Social Research*. Teoksessa Linda Hantrais & Steen Mangen (toim.) *Cross-national research methods in the social sciences*. London: Printer, 1-12.
- Hantrais, Linda (1999) Contextualization in cross-national comparative research. *International Journal of Social Research Methodology* 2 (2), 93-108.
- Heclö, Hugh (1974) *Modern social politics in Britain and Sweden*. New Haven: Yale University Press.
- Higgins, Joan (1981) *States of welfare. Comparative analysis in social policy*. Oxford: Blackwell.
- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kangas, Olli (1991) *The politics of social rights. Studies on the dimensions of sickness insurance in OECD countries*. Swedish Institute for Social Research, 19. Stockholm: Akademistryck.
- Kangas, Olli (2004) *Muuttujat ja tapaukset: Sosiaalisten oikeuksien kehittyminen OECD-maissa*. Teoksessa Risto Alapuro & Ilkka Arminen (toim.) *Vertailevan tutkimuksen olottuvuuksia*. Helsinki: WSOY, 113-128.
- Kennett, Patricia & Yeates, Nicola (2001) *Defining and constructing the research process*. Teoksessa Patricia Kennett *Comparative social policy: theory and research*. Buckingham: Open University Press, 40-61.
- Keränen, Marja (1998) *Johdanto: Miksi tutkimme Suomea?* Teoksessa Marja Keränen (toim.) *Kansallisvaltion kielioppi*. Jyväskylä: SoPhi, 5-16.
- Keränen, Marja (2001) *Vertaileva ja poikkikulttuurinen tutkimus. Kaksi tapaa lähestyä muita maita. Poliittikka*, 43 (2), 82-92.
- Kinnunen, Merja (2004) *Paikallinen ja globaali vertailevassa tutkimuksessa*. Teoksessa Risto Alapuro & Ilkka Arminen (toim.) *Vertailevan tutkimuksen olottuvuuksia*. Helsinki: WSOY, 67-80.
- Kleinman, Mark (2002) *A European Welfare State? European Union Social Policy Context*. Houndmills: Palgrave.
- Korpi, Walter (1989) *Power, politics and state autonomy in the development of social citizenship: social rights during sickness in eighteen OECD countries since 1930*. *American Sociological Review* 54 (3), 309-328.
- Kosonen Pekka & Simpura, Jussi (1999) *Sosiaalipoliittikka ja maapalloistuminen: vastauksia kysymyksiin*. Teoksessa Pekka Kosonen ja Jussi Simpura (toim.) *Sosiaalipoliittikka globalisoituvassa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus, 7-13.
- Kosonen, Pekka (1999) *Globalisaatio sosiologisena käsitteenä*. *Sociologia* 36 (3), 181-192.
- Kröger, Teppo (2001) *Comparative Research on Social Care. The State of Art. SOCCARE Project, Report 1*. Brussels: European Commission. (myös osoitteessa: www.uta.fi/laitokset/sospol/soccare/reports.htm)
- Kröger, Teppo (ed.) (2003) *Families, Work and Social Care in Europe. SOCCARE Project Final Report*. Brussels: European Commission. (myös osoitteessa: www.uta.fi/laitokset/sospol/soccare/reports.htm)
- Kuronen, Marjo (1999) *The Social Organisation of Motherhood. Advice giving in maternity and child health care in Scotland and Finland*. PhD thesis. University of Stirling (unpublished).
- Lewis, Jane (1992) *Gender and the Development of Welfare Regimes*. *Journal of European Social Policy* 2 (3), 159-173.
- Mabbett, Deborah & Bolderson, Helen (1999) *Theories and methods in comparative social policy*. Teoksessa Jochen Clasen (toim.) *Comparative social policy: concepts, theories and methods*. Oxford: Blackwell, 34-56.
- Mahon, Rianne (2002) *Child Care: Toward What Kind of "Social Europe"*. *Social Politics* Fall 2002, 343-379.
- Millar, Jane & Warman, Andrea (1996) *Family obligations in Europe*. London: Family Policy Studies Centre.
- Moss, Peter and Brannen, Julia (2003) *Concepts, relationships and policies*. Teoksessa Julia Brannen & Peter Moss (toim.) *Rethinking Children's Care*. Buckingham: Open University Press, 1-22.
- Palme, Joakim (1990) *Pension rights in welfare capitalism. The development of old-age pensions in 18*

- OECD countries 1930 to 1985. Stockholm: Swedish Institute for Social Research.
- Pöntinen, Seppo (2004) Vertailtavuus ja mittaamisen ongelma. Teoksessa Risto Alapuro & Ilkka Arminen (toim.) Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY, 41-52.
- Ragin, Charles C. (1987) *The comparative method: moving beyond qualitative and quantitative strategies*. Berkeley: University of California Press.
- Sipilä, Jorma & Kröger, Teppo (2004) Editorial Introduction. European Families Stretched between the Demands of Work and Care. *Social Policy & Administration* 38 (6), 557-564.
- Szebehely, Marta (2003) Den nordiska hemtjänsten – bakgrund och omfattning. Teoksessa Marta Szebehely (toim.) *Hemhjälp i Norden – illustrationer och reflektioner*. Lund: Studentlitteratur, 23-62.
- Szebehely, Marta (2004) Nya trender, gamla traditioner. Svensk äldreomsorg i europeiskt perspektiv. Teoksessa Cristina Florin and Cristina Bergqvist (toim.) *Framtiden i samtiden. Könrelationer i förändring i Sverige och omvärlden*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier, 172-202.
- Thörn, Håkan (1999) Vad är globalisering? *Sociologin utmanad. Sociologisk Forskning* 4, 76-113.
- Titmuss, Richard (1974) *Social Policy*. London: Allen & Unwin.
- Wilensky, Harold L. & Lebeaux, Charles N. (1958) *Industrial Society and Social Welfare*. New York: Russell Sage Foundation.
- Øyen, Else (1990) The imperfection of comparisons. Teoksessa Else Øyen (toim.) *Comparative methodology. Theory and practice in international social research*. London: Sage, 1-19.